

10. Kowalak T. Spółdzielczość niemiecka na Pomorzu 1920–1938 / T. Kowalak. – Warszawa : Książka i Wiedza, 1965. – 385 s.
11. Krasuski J. Stosunki polsko-niemiecki 1919–1932 / J. Krasuski. – Poznań : Instytut zachodni, 1971. – 480 s.
12. Polsko-niemieckie stosunki handlowe // Kurjer Warszawski. – 1925. – № 6. – 6 stycznia. – 26 s.
13. List z Poznania // Kurjer Warszawski. – 1925. – № 7. – 7 stycznia. – 28 s.
14. Makowski E. Mniejszość niemiecka w Polsce w polityce niemieckiej / E. Makowski // Rola mniejszości niemieckiej w rozwoju stosunków politycznych w Europie 1918–1945. – Poznań : Wyd-wo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1984. – S. 311–333.
15. Ratunska B. Stosunki polsko-niemieckie w okresie wojny gospodarczej 1919–1930 / B. Ratunska. – Warszawa : Książka i Wiedza, 1968. – 358 s.
16. K. Kaschnitz. Prasa niemiecka w Polsce / K. Kaschnitz // Sprawy Narodowosciowe. – Warszawa : Wyd-wo ins-tu badan spraw narodowos., 1932. – Rok VI. – № 6. – Za październik, listopad i grudzien. – S. 595–623.
17. Sprawy Polskie na Konferencji Pokojowej w Paryżu w 1919 r. Dokumenty i materiały : w 2 t. T. 1. / pod. red. J. Belkota. – Warszawa : Państwowe wyd-wo naukowe, 1965. – 462 s.
18. Sprawy narodowosci niemieckiej // Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za listopad-grudzien 1928 r. – Warszawa : Wyd-wo wydziału narodowos., 1929. – S. 44–63.
19. Sprawy narodowosci niemieckiej // Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za styczen, luty i marzec 1929 r. – Warszawa : Wyd-wo wydziału narodowos., 1929. – S. 51–69.
20. Wojciechowski M. Mniejszość niemiecka w Toruniu w latach 1920–1939 / M. Wojciechowski // Mniejszości narodowe i wyznaniowe w Toruniu w XIX–XX wieku / pod. red. M. Wojciechowski. – Toruń : Wyd-wo Uniwersytetu im. M. Kopernika, 1991. – S. 59–81.

В статье показано, каким было экономическое положение немецкого меньшинства Польши в 1919–1939 гг. Также выяснено, как международно-правовые акты и польское законодательство регламентировали имущественные права немцев и насколько социально защищенными были представители этого меньшинства. За количеством предприятий, земли и другой собственности, немецкое меньшинство занимало не последнее место в государстве и потому существенно влияла на экономическое развитие Польши в целом. Конечно, развитию экономического потенциала немцев в Польше содействовали финансовые поступления из Германии, на что и отмечено в статье.

Ключевые слова: предприятие, экономика, законодательство, финансовые поступления, немецко-польские отношения.

The article deals with the economic situation of the German minority of Poland in 1919–1939. It is found out that international legal acts that Polish legislative authorities limited the way of social dependency of the representatives of this minority. The German minority was among the first according the number of enterprises, land and other property. That's way it had a great impact on the economic development of Poland in a whole. It goes without saying that financial transfers paid a great part in the development of the economic potential of German in Poland. The article enlightens this fact as well.

Key words: enterprise, economy, legislative authorities, financial transfer, German-Polish relationships.

**УДК 94 (477)
ББК 63. 3 (4 Укр)**

Тетяна Ходак

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ КОНЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ 30-х РОКІВ ХХ ст.

У статті висвітлено державотворчі концепції українських націоналістів 30-х років ХХ ст., розкрито державотворчі погляди ОУН та ФНС, дано визначення організованого й творчого націоналізму.

Ключові слова: організований націоналізм, творчий націоналізм, націократія, Організація українських націоналістів, Фронт національної єдності.

Дослідження історії вітчизняної державно-правової думки набуває важливого значення в наш час у плані оптимального використання ідейно-теоретичних напрацювань і практичного досвіду минулого.

У процесі дослідження генези українського національно-визвольного руху, з'ясування його мети та завдань, які в радянський період замовчувались або ж відверто спотворювались, було сформовано нові концептуальні підходи до вивчення історії державотворення. Подолавши складні етапи свого розвитку, українська політична думка ХХ ст. стала фундаментом, на який на зламі тисячоліть змогла опертися сучасна вітчизняна політична наука.

Питання державотворчих концепцій українських націоналістів з точки зору політології чи історії вивчала чимала кількість науковців, як тогочасні дослідники, так і сучасні, зокрема такі, як: З.Книш, Я.Дуб, М.Іванейко, П.Мірчук, Ю.Юрик, Н.Левченко та інші. Новизна цього дослідження полягає в тому, щоб описати правові аспекти державотворчої концепції українських націоналістів 30-х років ХХ ст.

Метою статті є визначення правових аспектів державотворчої концепції українських націоналістів 30-х років ХХ ст.

Націоналізм як ідеологічне та політичне явище, з'явившись, одразу ж став одним із найвпливовіших чинників новітньої історії в процесах становлення нових модерних націй і національних держав.

Із часу виникнення націоналізм еволюціонував від етнокультурного патріотичного сентименталізму до ідеологічної доктрини й політичного руху. Розмаїття його форм вияву визначалося конкретно історичними обставинами, у тому числі особливостями політичних, соціально-економічних та культурних умов розвитку націй. Зокрема, в Україні з'являється радикальний націоналізм. Його поява зумовлена поразкою визвольних змагань 1917–1923 рр., утратою української державності, репресивно-каральними методами правління більшовицького, польського, румунського режимів на українських територіях, а також розчаруванням у соціалістичних, монархічних і ліберально-демократичних доктринах, неефективністю парламентсько-демократичних методів діяльності легальних українських політичних партій.

Націоналізм в Україні не був єдиним цілісним явищем. У 30-х роках вирізняються два його різновиди: “інтегральний”, або “організований”, націоналізм, уособленням якого виступила ОУН, і “творчий” націоналізм Д.Паліїва та М.Шлемковича (Іванейка), відповідником якого був Фронт національної єдності (ФНЄ).

Між цими двома націоналістичними течіями було чимало відмінностей, які, у першу чергу, стосувались їх державотворчих програм.

Організація українських націоналістів офіційно була створена 3 лютого 1929 р. на першому конгресі українських націоналістів за участю Групи української націоналістичної молоді (ГУНМ), Легії українських націоналістів (ЛУН), Союзу української націоналістичної молоді (СУНМ), а також Української військової організації (УВО). До складу новоствореної організації ввійшли: Є.Коновалець (голова), М.Сціборський, Д.Ямчук, Д.Андрієвський, Ю.Вассиян, В.Мартинець, П.Кожевників, П.Низола, Л.Костарів та багато інших.

До лав ОУН вливалася насамперед студентська, а згодом сільська й міська молодь. До поширення радикальних націоналістичних ідей спричинило те, що в УСРР більшовицька політика загрожувала фізичному існуванню нації, а на українських землях під Польщею панував режим адміністративної сваволі, який заперечував будь-яку альтернативу, у тому числі національно-культурної й соціально-економічної адаптації українців.

На тому ж конгресі було прийнято програму ОУН, в основу якої було покладено два основні поняття – “нація” і “державна”. Нація визнавалася найвищою формою людської спільноти, витвореної подібністю природних умов, спільністю історичної долі, прагненням усестороннього розвитку, втіленому в національному ідеалі, основним змістом якого оголошувалося прагнення до самореалізації суб'єкта всіх суспільних відносин із найширшою сферою впливів.

Необхідною умовою, що забезпечує нації всесторонній розвиток, активну участь у світовому співтоваристві, визнавалася суверенна держава. Для поневоленої української нації такою політико-правовою організацією мала стати Українська Соборна Самостійна Держава, заснована на засадах суспільного солідаризму [3, с.154–155]. Шлях досягнення незалежної української держави ОУН убачала в організації збройної боротьби українського народу проти окупаційних режимів, що мала завершитись національною революцією. “Українська нація виборє собі волю та державність лише шляхом національної революції та оружно́ї боротьби, під час якої на українських землях пануватиме національна диктатура, як то завжди було під час війни або визвольної боротьби інших націй” [1, с.295], – писав обраний головним суддею ОУН М.Кушнір (Я.Дуб).

На початку 30-х рр. в ОУН сформувалася концепція перманентної (постійної) революції. Вона передбачала цілий комплекс заходів: морально-психологічна мобілізація народних мас у напрямі усвідомлення ними мети, завдань і шляхів визвольної боротьби, готовності до жертв; організація збройних виступів народних мас і переростання їх у всенародний революційний зрив проти всіх окупаційних режимів; плетання патріотизму тощо [4, с.138–139].

Націоналісти передбачали три послідовні етапи будівництва української держави – національне визволення, державне закріплення й розвиток. Цим трьома етапам державотворення мали відповідати різні форми державної влади. Під час визвольної боротьби на українських землях мала утворитись національна диктатура, керована провідними верствами нації. Українська влада мала спиратись на місцеві національно-революційні організації, якими, як допускалося, будуть переважно сільські й міські ради. У період національної революції та збройної боротьби на українських землях мала запанувати “тверда диктаторська влада, яка залізною рукою та рішуче буде поборювати й усувати всі ті перешкоди, що стоять на шляху до утворення національної держави”. Національна диктатура була покликана також без усяких парламентських затягувань, інтриг уводити в життя різні реформи та дбати про господарський і культурний розвиток країни. Політична свобода в період національної революції мала бути “сильно обмежена”, а діяльність різних політичних партій заборонена, “щоби взаємним поборюванням не розпилювали сили нації” [1; с.256–257].

Наступними етапами державотворення було внутрішнє впорядкування країни. Диктатура, як перехідний стан, повинна була бути ліквідована. На чолі впорядкованої держави ставав обраний представницьким органом голова, який призначав виконавчу владу, відповідальну перед ним та найвищим законодавчим органом.

Адміністративний устрій української держави повинен був опиратись на місцеве самоврядування, тобто в кожному краї мав бути свій представницький орган і виконавча влада.

Щодо соціально-економічної сфери, то тут передбачалася розбудова народного господарства на засадах державної, кооперативної і приватної власності. Земля мала бути передана селянам без викупу в приватну власність. Підприємства залишались у приватній власності на підставі вільної конкуренції й приватної ініціативи.

Трудовим законодавством визначалися порядок створення та діяльності профспілок, членам яких гарантувалося представництво в органах державної влади; третейських судів, що повинні були вирішувати трудові конфлікти; проведення страйків та локаутів. Для робітників установлювався 8-годинний робочий день із подальшим його скороченням [5, с.10].

Освіта в державі повинна була здійснюватись на основі української, державної, обов'язкової й безоплатної школи, що перебувала під наглядом держави.

Значна увага приділялася військовій політиці. Передбачалося, що організація українського війська буде розвиватись відповідно до трьох етапів державного будів-

ництва. На першому етапі окремі військові осередки візьмуть на себе підготовку народних мас до збройної боротьби. Згодом оборону держави перебере єдина, регулярна, надкласова, національна армія та флот, які разом із територіальними козацькими частинами будуть створені на основі загальної військової повинності [5, с.13].

1935 року один з активістів ОУН М.Сціборський опублікував у Парижі свою працю “Націократія”, де детально проаналізував такі форми державно-політичного устрою, як демократія, соціалізм, комунізм, фашизм (диктатура). М.Сціборський піддав гострій критиці “руїнистський зміст” демократії, соціалізму й комунізму. Він стверджував, що політична демократія веде до анархії, а соціалізм та комунізм – є нівелююче руйнівними.

Ідеальним, за М.Сціборським, є правління “Націократії”. “Націократією називаємо режим панування нації у власній державі, що здійснюється владою всіх соціально-корисних верств, об’єднаних – відповідно до їх суспільно-продукційної функції – у представницьких органах державного управління” [7, с.41].

Важке становище українського народу в середині 30-х років посилювало тоталітарні настрої всередині ОУН. Голодомор та колективізація на Наддніпрянщині, новий польський наступ на українство в краї спричинилися до того, що молодше населення зневірилося в ефективності легальних засобів політичної діяльності. Націоналізм набував усе більшої популярності.

Націократична концепція державотворення М.Сціборського була покладена в основу оновленої політичної програми ОУН, яка була ухвалена 26–27 серпня 1939 р. у Римі.

Основою держави націоналісти визнавали спершу націю, а вже потім державу, яким підпорядковувалися класові, партійні, групові та особисті інтереси.

Національна економіка мала розбудовуватись на засадах плановості й контролю держави. Основою аграрного устрою держави оголошувалися приватновласницькі індивідуальні трудові селянські господарства. Колгоспи й радгоспи підлягали ліквідації, а їх земля й майно передавалися трудовим селянським господарствам. Скасовувалося поміщицьке й церковне землеволодіння, а також власність колоністів. Промислова політика будувалася на принципі державної, муніципальної, кооперативної й приватної власності [8, с.404–408].

Формою суспільної організації націократії виступав державний синдикалізм. Фахові синдикати (професійні спілки, що об’єднують групи людей за профілем виробництва) ставали елементом державного організму. Для вирішення соціально-економічних проблем із представників різних синдикатів формувалися господарські ради на місцях і всеукраїнська господарська рада в центрі. Як державні установи вони виступали дорадчими органами законодавчої й виконавчої влади.

Щодо соціальної політики, то вона була досить жорсткою. Соціальним оголошувалось усе те, що сприяє розвитку нації, антисоціальним – усе, що їй шкодить. Страйки робітників і локауті працедавців заборонялися законом як такі, що не відповідають засадам націократичної держави й суперечать соціальній солідарності. Вирішення проблем еugenіки, тобто піднесення популяції українського населення, планувалося реалізувати шляхом заборони шлюбу хворим на означені хвороби.

Свою визвольну акцію організований націоналізм будував на національній революції, яка мала розгортатись у трьох етапах. Її вирішальною фазою був збройний виступ української нації проти окупантів, опертий на власні сили. На перехідному етапі провідною силою революції мала виступати національна диктатура, заснована на монопартійному принципі. Опорою диктатури мав стати “ударний, боєвий легіон революції – організований націоналізм, що черпатиме свої сили з безпосереднього джерела: з народу й його нової провідної верстви – еліти” [7, с.54].

На початку революції диктатура матиме революційно-військовий характер. Її опорою стане військова сила нації. Після закінчення збройної фази революції диктатура буде реорганізована на громадську базу. На цьому етапі її завдання полягатиме в закріпленні перемоги й створенні умов переходу до націократичного устрою, що замінить режим диктатури.

Організований націоналізм усвідомлював небезпеку самоконсервації диктатури, коли вона стає метою для себе. На відміну від інших авторитарних концепцій (фашизм, націонал-соціалізм, більшовизм) націоналізм визнавав диктатуру тимчасовою формою державного ладу.

Завершальним етапом національної революції було встановлення постійного, республіканського за формою, державно-правового устрою націократії. Він не мав нічого спільного з парламентською демократією, побудованою на представництві політичних партій. Замість них місце в державних органах влади мали зайняти синдикати. Існування політичних партій виключалось як у період диктатури, так і постійного державного ладу.

Постійний державний лад у державі мав постати після визвольних і підготовчо-реконструктивних дій національної диктатури. Система місцевого самоврядування передбачала створення повітових, сільських і міських управ, обраних на основі прямого, загального, рівного й таємного виборчого права. Органом краєвої управи ставали Краєві ради, що склалися з послів, обраних у відповідній кількості від кожного повіту. Крім цього, у краях, повітах і громадах запроваджувалися загальнодержавні адміністративні й господарські установи. Керівниками країв виступали начальники державних адміністрацій, які одночасно мали бути головами Краєвих рад. Вони були покликані виконувати три функції державного управління: уряд, контроль і громадську самодіяльність.

Загальнодержавною законодавчою установою була Державна Рада. Кандидати на посла до Державної Ради визначалися синдикатами та їх господарськими радами з подальшим демократичним обранням населенням кожного виборчого округу.

На чолі нації й держави мав стояти Голова Держави, який обирався на 7 років Національними Зборами, що склалися з Державної Ради, Всеукраїнської господарської ради, представників синдикатів і Краєвих рад. Голова Держави був покликаний керувати країною, представляти її на Міжнародній арені. Він здійснював керівництво збройними силами, мав право законодавчої ініціативи, розпуску парламенту. Одночасно Голова Держави мав би бути Головою Державного Секретаріату (кабінету міністрів), своєю владою призначати й звільняти Державних Секретарів. Як і Голова Держави, Найвищий Державний Суд обирався національними Зборами [7, с.58].

У націократичній державі організованому націоналізму відводилася роль вартвого й будівничого нації, її провідного авангарду.

Отже, на державотворчій думці українського організованого націоналізму значною мірою позначилися внутрішні й зовнішні обставини. Тоталітарна модель державотворення, викладена в програмі ОУН 1939 р., була відповіддю на трагічне становище українського народу, антиукраїнську політику СРСР, Польщі, Румунії й Угорщини.

Український творчий націоналізм, ініціатором якого був Д.Паліїв, по-іншому бачив вирішення державотворчих питань. Виходець із УНДО, Д.Паліїв організував Фронт національної єдності (ФНЄ). Офіційною датою його заснування вважався вихід 1 листопада 1933 р. ідеологічного органу ФНЄ – журналу “Перемога”, на сторінках якого було опубліковано тези політичної програми ФНЄ.

На початкових етапах свого існування ФНЄ обмежувався ідеологічно-пропагандистською діяльністю через свої газети й журнали: “Перемога”, “Українські вісті”, “Батьківщина”, “Наше слово”.

20 вересня 1936 р. у Львові відбувся I конгрес ФНЄ, на якому були присутні 376 делегатів із 35 повітів краю. Конгрес прийняв статут партії, який будувався на засадах суворого централізму, призначив Провідником ФНЄ Д.Паліїва й Політичну комісію, закликав до боротьби проти більшовизму, “всіх егоїстичних класових доктрин, всяких партійних поділів, демоліберальних гасел про народоправство”, наголосив, що лише творчий націоналізм і сильний провід “годні сцементувати цілу націю на підставі великих ідей” [6, с.1–4, 40–42]. Фронтвики вважали себе легальним націоналістичним рухом.

Тези ФНЄ 1933 р., матеріали конференції 1935 р. і конгресу 1936 р. склали основу творчого націоналізму. Проте чіткого державотворчого плану дій ФНЄ не мала.

Вихідною засадою ідейно-політичної концепції творчого націоналізму була ідея особливої історичної місії української нації в слов'янському світі та Європі. Згідно з ФНЄ, українська нація виступала носієм слов'янської та європейської культури й духу Божого народу [2, с.5].

В ідеології творчого націоналізму центральне місце відводилося проблемі організації нації, як запоруці відновлення української держави. У зв'язку із цим на конференції ФНЄ 1935 р. і конгресі 1936 р. було висунуто ідею загальної перебудови всього “збірного” політичного устрою українського суспільства. Зважаючи на згубність міжпартійної “війни всіх проти всіх”, лідери ФНЄ вбачали своє завдання в тому, щоб “зліквідувати в українському світі всякий партійний поділ, роздор і анархію” [6, с.35]. Боротьба з партійництвом стала однією з головних засад діяльності фронтників. Нищівній критиці було піддано насамперед діяльність УНДО та ОУН. УНДО звинувачували в перестарілості організаційних форм політичної діяльності, угодовстві, зраді національних інтересів. Діяльність ОУН оцінювалась як політика національної катастрофи.

Особлива увага в програмних засадах фронтників відводилася формуванню нового проводу нації. Виступаючи на першому конгресі ФНЄ (1936 р.), Д.Паліїв у зв'язку із цим зазначав: “Джерело нашої кризи ясне: на наших очах занепадає та провідна верства української нації, яка продовж 19-го і 3-х десятків літ ХХ ст. творила мізок народу. Світська й духовна інтелігенція перестає бути у своїй масі провідною верствою, вона втікає від того почесного обов'язку. Тому заїстнувала криза того національного проводу, який виріс з тої провідної верстви. Треба зберегти з поміж неї цінну частину, а разом з тим всю увагу спрямувати на витворення, виховання нової провідної верстви й проводу. Селянство мусить стати ядром ФНЄ, з селянства мусять вийти головні кадри нової провідної верстви” [6, с.35].

Силу нації фронтвики вбачали в якісних характеристиках її проводу, вождя, провідника, що уособлював загальнонаціональну організацію, виступав найвищою організаційно-політичною владою для членів ФНЄ. Безоглядний послух політичному провіднику й сувора організаційна дисципліна лягли в основу статуту й правильного ФНЄ [6, с.35].

Окреслена Д.Паліївим, С.Волинцем, М.Іванейком у загальних рисах державотворча концепція ФНЄ передбачала відновлення соборної української держави на всіх її етнографічних територіях. Реалізувати свою програму фронтвики планували, опираючись на зовнішні й внутрішні фактори. Зовнішньополітичною передумовою утворення української держави мав стати неминучий, на думку проводу ФНЄ, міжнародний воєнний катаклізм, під час якого СРСР потерпить поразку. Публіцисти ФНЄ вважали, що “більшовизм перемінюється поволі в якийсь новітній московський націоналізм”, який став головним ворогом українства, а тому боротьба з ним оголошувалась головним завданням українського населення західноукраїнських земель. Один із провідних діячів ФНЄ С.Волинець (колишній член КПЗУ) у політичному рефераті, виголошеному 20 вересня 1936 р. на конференції ФНЄ, підсумував: “Наша ідейна і

політична постава мусить бути в кожному разі проти більшовицька, бо більшовизм загрожує нашому існуванню як нації” [6, с.35].

Непримиренним було ставлення ФНЄ і до Польщі. Фронтвики різко засудили автономістську концепцію УНДО, виступили проти будь-яких угод з польським урядом. Боротьба з угодовством стала одним із факторів утворення ФНЄ.

Упродовж другої половини 30-х рр. фронтвики здобули значний вплив серед українського суспільства. Цьому значною мірою сприяла організаційно-політична криза, у якій перебувала УНДО і ОУН. До ФНЄ примкнула частина членів УНДО, незадоволених політикою “нормалізації”, а також ОУН, гетьманців і навіть КПЗУ. У кінці 30-х рр. ФНЄ займала помітне місце в західноукраїнському політичному спектрі.

Отже, сформульована в надто загальних рисах державотворча стратегія ФНЄ передбачала використання сприятливих міжпартійних відносин, пов’язаних із воєнним розгромом СРСР і знищенням Версальської системи з її пануванням одних націй над іншими, для відбудови соборної української держави. Реалізація цього завдання, на думку теоретиків ФНЄ, вимагала максимальної організованості й консолідації західноукраїнського суспільства, якому відводилась одна з провідних ролей у відбудові держави. Окремі фрагментарні згадки щодо суті державотворчих засад свідчать про те, що ФНЄ намагалась узагальнити вітчизняний досвід державотворення, ураховуючи становище українського народу в другій половині 30-х років. Разом із тим у політиці ФНЄ очевидні запозичення з тогочасних європейських тоталітарних націоналістичних рухів з її ідеями авторитаризму, вождизму, монопартійності, запереченням парламентських, ліберально-демократичних засад державного устрою.

Таким чином, аналіз державотворчих концепцій українських націоналістів 30-х років ХХ ст. засвідчив наявність у них як спільних, так і відмінних рис. Визначальними для ОУН і ФНЄ були ідеї нації й держави, до будівництва якої мали бути залучені всі соціальні верстви нації, яку, у першу чергу, ототожнювали із селянством. У програмах націоналістичних організацій передбачалося, що відродження соборної української держави відбудеться в результаті національної революції проти всіх окупаційних режимів. На першому її етапі буде встановлено революційну диктатуру з подальшою трансформацією її в республіканський державно-правовий устрій. Він характеризувався наявністю монопартійного авторитаризму з визначальною роллю харизматичного лідера або партійного проводу. Націоналісти виступали проти ліберальної парламентської демократії й комунізму. Разом із тим, відзначаючи різний ступінь довершеності державно-правових програм ОУН і ФНЄ, слід відзначити різні підходи до тактики й стратегії побудови української держави.

1. Дуб Я. Сучасна криза державного ладу та майбутній устрій України / Я. Дуб // Розбудова Нації. – 1929. – Ч. 8–9. – С. 335.
2. Іванейко М. Ідеологічні підстави творчого націоналізму / М. Іванейко // Перемога. – 1935. – 1 квітня. – С. 10.
3. Книш З. При джерелах українського організованого націоналізму / З. Книш. – Торонто, 1970. – С. 452.
4. Мірчук П. Нарис історії ОУН. Т. 1 : 1920–1939 / П. Мірчук. – Мюнхен ; Лондон ; Нью-Йорк, 1968. – 339 с.
5. Причинки до суспільного мислення (Збірка статей) ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929–1955 р. – [Б. м.], 1955. – С. 10.
6. I Конгрес ФНЄ. – Л., 1936. – С. 45.
7. Сціборський М. Націократія / М. Сціборський. – Париж, 1935. – С. 59.
8. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Т. 2. : Сучасність. – 1983. – С. 512.
9. Аналіза ситуації. Хід думок реферату Д. Паліїва на I Конференції ФНЄ 23 березня 1935 р. // Перемога. – 1935. – 1 травня. – С. 11.
10. “105” – процент // Перемога. – 1934. – 15 квітня. – С. 8.
11. У другий етап // Перемога. – 1935. – Ч. 30. – 1 квітня. – С. 9.

В статтє раскрыто концепции украинских националистов 30-х годов XX века на построение государства, взгляды ОУН и ФНЕ на становление государства, дано определение организованного и творческого национализма.

Ключевые слова: *организованный национализм, творческий национализм, нациократия, Организация украинских националистов, Фронт национального единства.*

The article highlights the state creative views of the Ukrainian nationalists in the 30th of the twentieth century, exposes the state creative views of OUN and FNU and gives the definition of "organized nationalism" and "creative nationalism".

Key words: *Organized nationalism, Creative nationalism, Natiocracy, Organization of the Ukrainian nationalists, Front of National Unity.*

УДК 94 (438): 94 (477.8) "1921–1939"
ББК 63.(0)

Роман Чорненький

ЧИСЕЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ СТАНИСЛАВІВСЬКОГО ВОЄВОДСТВА В 1921–1939 рр.

У статті проаналізовано результати польських переписів населення 1921 та 1931 рр., чисельність польського населення на основі аналізу шематизмів греко-католицької церкви. З'ясовано, що за кількістю населення поляки були третьою етнічною групою воєводства, після українців та євреїв. Доведено, що переважна їх більшість мешкала в містах, а в селах проживали польські колоністи, які приїхали із центральних районів Польщі для участі в парцеляції великих землеволодінь.

Ключові слова: *населення, перепис 1921 р., віровизнання, латинники, статистика, римо-католики, Станиславівське воєводство.*

Важливою передумовою дослідження будь-яких історичних процесів та явищ є з'ясування їхньої кількісної складової. Без неї неможливо на науковому рівні розглянути й аналізувати наукові проблеми. Переписи населення допомагають нам установити чисельність, віровизнання, зайнятість, національність різних етнічних груп. Питання чисельності польського населення Станиславівського воєводства у 1921–1939 рр. є досить актуальним під час вивчення етнічних взаємовідносин на Прикарпатті. Уперше актуалізована нами тема стала предметом дослідження українського демографа В.Кубійовича [8]. Він проаналізував чисельний склад усіх населених пунктів Галичини. Серед польських дослідників слід виділити монографію К.П'ятковського [19]. У ній автор висвітлив динаміку змін у віросповідних групах населення Східної Галичини. В українській радянській історіографії демографічні процеси на Західній Україні вивчав С.Макарчук [10]. Сучасні українські вчені С.Копчак, В.Мойсеєнко, М.Романюк проаналізували чисельність населення по повітах Станиславівського воєводства [7]. Динаміку кількості та розміщення польського населення західноукраїнських земель у міжвоєнний період досліджує О.Дудяк [4]. Незважаючи на значні напрацювання української історіографії, ще й досі це питання залишається малодосліджуваною проблемою.

Метою нашої публікації є вивчення чисельності поляків Станиславівського воєводства у 1921–1939 рр., на основі статистичних даних польських переписів населення, кількості римо-католиків за інформацією шематизмів греко-католицької церкви.

Розглянемо результати польських переписів населення. Згідно з даними першого перепису від 30 вересня 1921 р., у Станиславівському воєводстві проживало 1 млн 348 тис. 580 осіб. Із них 641 869 (47,5%) чоловіків, 706 711 (52,4%) жінок. За національністю – 941 355 (69,8%) русинів (українців), 299 088 (22,1%) поляків, 91 880 (12,3%) євреїв, 15 595 (1,1%) німців (і 10 австрійців). Описано було й віровизнання населення. У воєводстві було 996 306 (73,8%) греко-католиків, 195 706 (14,5%) римо-католиків, 145 226 (19,5%) юдеїв, 10 270 (0,7%) євангелістів [20, с.8–9]. Офіційна